तत्वाच्च । अथ चैत्रः पाकानुकूलवर्त्तमानव्यापारवानिति शाब्दबोधानन्तरं चैत्रः पाकानुकूलवर्त्तमानयत्नवान् चेतनत्वे सति पाकानुकूलवर्त्तमानव्यापारवत्त्वात् मैत्रवत् । अनुमानं विना च पाकयत्ने वर्त्तमानताभानमाख्यातस्य यत्ने शक्तिभ्रमादिति चेन्न यत्नाभावकालेऽपि तज्जन्य व्यापारस्य वर्त्तमानतया व्यभिचारात् किञ्च । व्यापारस्य वाच्यत्वं तल्लिङ्गकञ्च वर्त्तमानयत्नानुमानमिति कल्पनाद्वयमपेक्ष्य यत्न वाच्यत्वे लाघवात् । नचाचेतने आख्यातस्य व्यापारवाचकत्वावधारणादेव कल्पनेति युक्तं गौणतया शक्तिभ्रमेण वा तत्राख्याताद्व्यापारावगमोपपत्तेः । यत्नविगमदशायां तज्जन्यव्यापारकाले पचतीत्यत्र वर्त्तमानव्यापाराभिधानमाख्यातेन लक्षणया । यथा रथोगच्छतीत्यत्र, अतोऽन्यलभ्यत्वान्न तदनुरोधेन व्यापारे शक्तिः । अन्यथा तवापि यत्नकाले पचतीति नस्यात् तस्मान्न लडाख्यातं यत्नवाचकं आख्यातत्वात् लिङाख्यातवत् तर्कश्चोक्त एव । एतेन फलानुकूलोव्यापारोधात्वर्थः आख्यातवाच्या संख्यैव तेन चैत्रः पचति रथो गच्छतीत्यत्र चैत्ररथयोर्धात्वर्थानुकूलव्यापारवत्त्व प्रतीते र्मुख्य एव प्रयोगः । पचतीत्यत्र यत्नलाभोधात्वर्थेनाक्षेपात् विक्लृत्त्यनकूलव्यापारस्य यत्नं विनानुपपत्ते रिति गुरुमतमपास्तं पचतीत्यत्र पाकानुकूलयत्नवर्त्तमान त्वस्याक्षेपादलाभेनाख्यातार्थत्वात्" । रत्नकोषकृतस्तु धात्वर्थो व्यापारः आख्यातार्थ उत्पादना सा चोत्पादकता सैव भावना पचतीत्यादावाख्यातस्य पाकमुत्पादयतीति विवरणात् धात्वर्थोत्पादकता च चेतनाचेतनयोरिति सर्व्वत्राख्यातप्रयोगो मुख्यएव । यतते जानातीत्यादावपि यत्नं ज्ञानमुत्पादयतीत्यर्थात् नतु व्यापारो यत्नोवाख्यातार्थः यतत इत्यादौ मुख्यत्वे सति गौणत्वस्यान्याय्यत्वात् आख्यातार्थविवरणकरोत्यर्थोऽप्युत्पादकतैव पाकं करोतीत्यादौ करोतीत्यस्योत्पादयतीति विवरणात् घटं करोतीत्यादौ कृञर्थ उत्पत्तिरेव गम्यते । अतएव किं करोतीति सामान्योत्पादनाप्राश्ने पचतीति पाकोत्पादनाविशेषेणोत्तरमात्रमपि समञ्जसम् । चैत्र उत्पादयतीत्यत्र धात्वर्थ एवोत्पादना चैत्रेणान्वेति आख्यातार्थोत्पादना त्वनन्वितैव उत्पत्तेरुत्पत्त्यभावात् । वस्तुतस्तूत्पादयतीत्यत्र धात्वर्थ एवोत्पादना अतोऽनुत्पादनार्थधातूत्तरवर्त्तिन आख्यातस्यानन्यलभ्यतयोत्पादना वाच्या" तन्मतञ्च शब्दचि० दूषितं विस्तरभयान्नोद्धृतम् । एवं दर्शितेषु मतेषु युक्तायुक्तत्वं सुधीभिर्भाव्यम् । ततः स्वार्थे—णिच् कारयति करोतीत्यर्थः । "दश वर्षसहस्राणि रामो राज्यमकारयदित्यादि" रामा०

कृ बधे स्वादि उभ० सक० सेट् । कृणोति कृणुते अकार्षीत् अकृत । चकार । अस्य न सुट् सुड्विधौ तानादिकस्यैव ग्रहणात् ।

कृक पु० कृ—कक् । गले कण्ठे हेमच०

कृकण पु०कृ इति कणति कण—शब्दे अच् । (कयार)१क्रकर पक्षिणि, अमरः स्त्रियां ङीप् । क्षुतकारके २देहस्थे वायुभेदे पाठान्तरम् ३कृमौ हारा० ।

कृकर पु०कृ इति शब्दं करोति । क्षुतकारके देहस्थे १वायौ । "कृकर(ण)स्तु क्षुते चैव जवाकुसुमसन्निभः" पदार्थादर्शे योगार्णवः । २शिवे त्रिका० ३कृकणविहगे शब्दरत्ना० ४चव्ये (चइ) ५करवीरेवृक्षे च राजनि० । [राजनि०

कृकला स्त्री कृकं कृकाकारं लाति ला—क । पिप्पल्याम्

कृकलास पुंस्त्री कृकं कण्ठं लासयति लस—णिच् अच् । सरटे (काँकलास) पक्षिणि अमरः स्त्रियां जातित्वात् ङीष् । कृकलासस्यानिष्टसूचकत्वं तच्छान्तिश्च शान्तिशब्दे दृश्या त्रिका० तालव्यान्तः पाठः पृषो० । "ददृशुस्ते महाकायं कृकलासमवस्थितम्" । "खमावृत्योदपानस्य कृकलासः स्थितोमहान्" भा०आनु० ७०अ० । स्वार्थे क तत्रार्थे । स्त्रियां ङीप् । पृषो० कृकुलासोऽप्यत्र अमरटीका ।

कृकवाकु पुंस्त्री कृकेण वक्ति वच—परिभाषणे ञुण् कश्च । १कुक्कुटे अमरः । २मयूरे, ३सरटे च मेदिनी । "कृकवाकोर्ध्वनिमाकर्ण्य कल्ये" माघः । [त्रिका० ।

कृकवाकुध्वज पु० कृकवाकुर्मयूरः ध्वजोऽस्य । कार्त्तिकेये

कृकाट न० कृकं कण्ठमटति अण् उप० स० । घाटायाम् "इन्द्रः शिरोऽग्निर्ललाटं,यमः कृकाटम्" अथ० ९,७,१,

कृकाटिका स्त्री कृकं कण्ठमटति अट—ण्वुल् टाप् कापि-अत इत्त्वम् । ग्रीवायामुन्नतदेशे अमरः "जत्रूर्द्ध्वं मर्म्माणि चतस्रोधमन्योऽष्टौ मातृका द्वे कृकाटिके" । "जानुकूर्परसीमन्ताधिपतिगुल्फमणिबन्धकुकुन्दरावर्त्तकृकाटिकाश्चेति सन्धिमर्म्माणि । "कुकुन्दरे कक्षधरे विधुरे सकृकाटिके" इति च सुश्रु० । "शिरोग्रीवयोः सन्धाने कृकाटिके नाम तत्र चलमूर्द्धता" सुश्रुते तत्स्थानमुक्तम् । "कृकाटिकान्ते छिन्ने तु गच्छत्यपि समीरणे" सुश्रु० ।

कृच्छ्र पु०न०कृत—रक् छोऽन्तादेशः उणा० । १सान्तापनादिव्रते कृच्छ्रश्च नानाविधः मिता०दर्शितः यथा